

75 let zpřístupnění jeskyně na pomezí

Petr Zajíček

Jeskyně Na Pomezí je nejdelším jeskynním krasovým systémem v ČR vytvořeným v krystalických vápencích. První části byly za ne zcela objasněných událostí objeveny již v roce 1937. Podstatná část jeskynního systému

pak byla objevena při lomové činnosti v roce 1949. O rok později byly některé úseky upraveny, elektricky osvětleny a zpřístupněny veřejnosti.

Typická krápníková výzdoba jeskyně Na Pomezí v Ledovém domě. Foto Petr Zajíček, archiv SJČR

Skupina objevitelů v jeskyni Na Pomezí, patrně v roce 1949. Foto archiv SJČR

Krystalické vápence krasu Na Pomezí o mocnosti 200 až 250 metrů se táhnou v pásmu 300–500 metrů mezi sedlem Na Pomezí a hřebem Smrčnicku o nadmořské výšce 799 metrů. V ukloněných polohách karbonátů byly krasové jevy tohoto území spoluutvářeny vodami jedné hydrografické soustavy. V současné době tvoří tři největší jeskyně – jeskyně Na Pomezí, Liščí díra a Rasovna – geneticky jednu souvislou a vzájemně propojenou jeskynní soustavu. Speleologicky bylo propojení ověřeno jen mezi jeskyněmi Na Pomezí a Liščí dírou. Spojení mezi jeskyní Rasovnou a jeskyní Na Pomezí tvoří neprůstupný systém puklin dlouhý cca 25 metrů. O vzájemné souvislosti těchto jeskyní však není pochyb. Všechny tyto jeskyně dnes patří k významným zimovištím letounů.

První objevy ve 30. a 40. letech

Při postupu těžby mramoru v Havránkově lomu byly nejdříve objeveny dvě úzké, rourovité propasti a krátce nato dne 31. 7. 1936 propastovitá jeskyně Rasovna pozoruhodná svým rozsahem, vývojem a bohatou výzdobou. O rok později byl po odstřelu odkryt vstup do další jeskyně. Z té doby o tom ale neexistuje žádný písemný záznam. Jeskyni nikdo dále neprozkoumal, pouze se na stěně prostory zachovalo několik nápisů

„Kurt Höhle“, jeden z nich i s datem 21. 10. 1937. Nápis je dáván do souvislosti s osobou významného sudetoněmeckého Ordnera, který se později v jeskyni ukrýval, a díky tomu zůstala v dalších letech její existence utajena (Zajíček 2020).

Výzkum jeskyní již opuštěném Havránkově lomu pokračoval až po druhé světové válce v roce 1949. Členové amatérské výzkumné skupiny při turistickém odboru Sokol Jeseník pronikli dne 28. 8. téhož roku po rozšíření nevelkého otvoru pod skalní stěnou do těsného komínu, který ustil do větší krasové dutiny. V krátké době pak prostoupili dalšími prostory a objevili jeskynní systém téměř ve stejném rozsahu, jak jej známe dnes. V jedné z prostor, později nazvané Bahenní dóm, objevili již zmíněný nápis „Kurt Höhle“ s datem z roku 1937. Badatelé byli překvapeni bohatou krápníkovou výzdobou, která tu nejčastěji tvoří bělostné sintrové náteky, záclony a kaskády.

Zpřístupnění jeskyně na pomezí v roce 1950

Objev jeskyně Na Pomezí vyvolal velký ohlas veřejnosti, proto byla snaha nové podzemní prostory co nejdříve upravit a zpřístupnit. První část systému byla v délce 130 metrů zpřístupněna turistům již 16. 5. 1950. U vchodu byly

vybudovány dvě dřevěné chaty s pokladnou a občerstvením. V 50. letech se na studiu jeskyní podílel nestor moravské speleologie Vladimír Panoš, který také vyprojektoval dvě štoly v protilehlých částech celého jeskynního systému. Ty pak posloužily jako vchod a východ návštěvního okruhu, který sestával z postupně zpřístupňovaných nejzajímavějších částí jeskyně Na Pomezí.

Nejdelší jeskynní systém ČR vytvořený v mramorech se stal pro Vladimíra Panoše srdeční záležitostí. Ve svém turistickém průvodci z roku 1955 *Jeskyně Severomoravského krasu* píše s velkým dojetím o objevitelích i zpřístupnění jeskyně veřejnosti: „Kdyby nebylo usilovné a nezištné práce a obětavosti výzkumníků, byly by dosud všechny nevidané krásy jeskyní Na Pomezí ukryty lidským zrakům. Zanícená láska k věci a neutuchající odvaha a píle tu však slavila své vítězství. S nasazením vlastního života pronikali objevitelé přes nesčetné překážky a namáhavě odstraňovali s cesty hlínu a suť. Jedinou odměnou byl pohled na kamennou pohádku neznámého podzemí. A kolik potu, důmyslu a finančních nákladů bylo třeba teprve k tomu, aby zavedením elektrického světla a upravením komunikací, můstků a schodišť bylo možno jeskyně odevzdat návštěvníkům. Vzpomeňte při návštěvě všech, kteří usilovali o zpřístupnění těchto objevů a kteří neustále pracují na nových objevech tohoto podzemního bludiště. Jejich zásluhou a přispěním mnoha často neznámých příznivců se může nyní návštěvník pohodlně a bez nebezpečí obdivovat tomuto monumentálnímu dílu přírody“ (Panoš 1955).

Objevné výzkumy prováděli pod odborným vedením dr. Vladimíra Strnada z Olomouce K. Všeticka, J. Netopil, K. Kořínek, F. Kunzel, A. Kocourek, L. Uhlíř, L. Kuchejda a J. Kulišťák. Není bez zajímavosti, že na prvotním speleologickém průzkumu jeskyně v roce 1949 se podíleli i známí krasoví badatelé z Moravského krasu, Otto Ondroušek a dr. M. Pokorný.

Hlavní zpřístupňovací práce probíhaly v letech 1954–1955 a zajišťoval je národní podnik Turista, který jeskyně také provozoval do roku 1958. Na práce odborně dohlížel Vladimír Panoš, který souběžně zkoumal a studoval jeskynní systém, především z pohledu geomorfologie. Podrobně popsal jeskynní úroveň z hlediska geneze, různé typy chodeb dle korozní a erozní modelace a zabýval se jeskynními výplněmi.

Návštěvní trasa jeskyně Na Pomezí po rozsáhlých rekonstrukcích v letech 2004 – 2005. Foto Petr Zajíček, archiv SJČR

Bělostné sintrové náteky v jeskyni Na Pomezí často vyplňují tektonické pukliny. Foto Petr Zajíček, archiv SJČR

V roce 1958 převzalo provoz jeskyně Na Pomezí Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci. To také nechalo postavit roku 1975 novou provozní budovu s komfortním zázemím. Podobně jako ostatní jeskyně střední a severní Moravy tak byly v péči a provozu této instituce do roku 1991, kdy je společně převzala odborná instituce rezortu životního prostředí (dnes Správa jeskyní ČR).

Jeskyně na pomezí dnes

V letech 2004–2005 byla provedena rozsáhlá rekonstrukce elektrického osvětlení a návštěvní trasy. Během těchto prací byly z jeskyně depopovány umělé zakládky a zídky uměle navrhované v některých prostorách kolem chodníků. Tím se odkryla řada zákoutí, odboček a útvarů, které

byly dříve zataraseny a návštěvníkům tak během prohlídky zapovězeny. Po rekonstrukcích dosáhl návštěvní okruh mnohem vyšší estetické úrovně a řada zpřístupněných částí jeskyně získala zpět svůj původní přírodní ráz.

Skupinky návštěvníků procházejí během prohlídky různými výškovými úrovněmi jeskynního systému. Krápníková a sintrová výzdoba různých forem se nachází téměř ve všech zpřístupněných částech. K nejkrásnějším místům patří Ledový dóm, dóm U smuteční vrby či Bílý dóm. Nepřehlédnutelným útvarem je Záclova, jejíž krása je umocněna prosvícením.

Jeskyně Na Pomezí má délku všech chodeb 1 320 metrů s převýšením 47 metrů (včetně

jeskyně Liščí díra, se kterou je fyzicky propojena, činí celková délka systému 1 720 metrů). Prohlídková trasa měří necelých 400 metrů. Teplota ovzduší kolísá v rozmezí 7,5–9,5 stupně Celsia. Jeskyně je součástí národní přírodní památky Na Pomezí vyhlášené v roce 1965. V září 2024 postihly celý jeskynní systém rozsáhlé povodně. Podstatná část jeskyně byla pod vodou. Čerpací práce, odstraňování nánosů bahna a opravy elektroinstalace pak trvaly několik měsíců. ■

Seznam literatury najdete na www.casopis.ochranaprirody.cz